

Miðvikudaginn 27. maí 1992.

Nr. 62/1990. **Protabú Kaupfélags Vestur-Barðstrendinga**

(Viðar Már Matthíasson hrl.)

gegn

Kaupfélagi Eyfirðinga

(Stefán Pálsson hrl.)

og gagnsök.

Gjaldprotaskipti. Riftun. Endurgreiðsla.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðrún Erlendsdóttir, Hjörtur Torfason, Hrafn Bragason og Pétur Kr. Hafstein og Auður Þorbergsdóttir borgardómari.

Aðaláfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 13. febrúar 1990. Hann gerir þær dómkröfur, að rift verði greiðslu á skuld, að fjárhæð 1.052.131,60 krónur, sem Kaupfélag Vestur-Barðstrendinga, Patreksfirði, innti af hendi til gagnáfrýjanda 10. ágúst 1987, með afhendingu þriggja skuldabréfa, samtals að höfuðstól 1.096.462 krónur. Þá krefst aðaláfrýjandi þess, að gagnáfrýjandi verði dæmdur til þess að endurgreiða 1.052.131,60 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 10. ágúst 1987 til greiðsludags. Loks krefst hann málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Gagnáfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 11. apríl 1990. Hann krefst staðfestingar hins áfrýjaða dóms og málskostnaðar úr hendi aðaláfrýjanda bæði í héraði og fyrir Hæstarétti.

Eins og lýst er í hinum áfrýjaða dómi, greiddi Kaupfélag Vestur-Barðstrendinga hinn 10. ágúst 1987 viðskiptaskuld við gagnáfrýjanda með því að afhenda þrjú skuldabréf, sem gefin voru út af þriðja aðila. Áður hafði gagnáfrýjandi falið lögmanni sínum innheimtu á þessari skuld, og var viðtaka bréfanna þáttur í innheimtu aðgerðum hans fyrir dómstólum. Tæpum tveimur mánuðum síðar, 2. október 1987, kom fram beiðni kaupfélagsins um greiðslustöðvun, og fylgdu gjaldprotaskipti á félaginu í kjölfar hennar. Greiðslan fór því fram innan þess 6 mánaða frests, sem kveðið er á um í 1. mgr. 54. gr. gjaldprotalaga nr. 6/1978.

Aðalgjaldkeri gagnáfrýjanda bar fyrir dómi, að viðskipti aðila hefðu staðið í áratugi. Hefðu þau farið fram með þeim hætti, að Kaupfélag Vestur-Barðstrendinga hefði tekið út í reikning vörur hjá verksmiðjum gagnáfrýjanda og greitt með 45 daga víxlum, sem Kaupfélag Vestur-Barðstrendinga samþykkti. Fram er komið, að einu sinni áður, á árinu 1986, greiddi Kaupfélag Vestur-Barðstrendinga skuld við gagnáfrýjanda með skuldabréfi, út gefnu af þriðja aðila, og var það gert, eftir að gagnáfrýjandi hafði lokað á viðskipti við félagið. Greiðsla sú, sem hér er um deilt, kom einnig fram, eftir að gagnáfrýjandi hafði lokað fyrir viðskiptin við kaupfélagið, en það gerðist í byrjun árs 1987. Af gögnum málsins er ljóst, að félagið átti ekki á þessum tíma reiðufé til greiðslu skuldarinnar.

Greiðsla á peningakröfum með skuldabréfum frá þriðja aðila, eins og hér um ræðir, getur að jafnaði ekki talist venjulegur greiðslueyrir í viðskiptum manna. Aðilar höfðu ekki samið um þennan greiðslumáta fyrir fram, og gagnáfrýjanda hefur ekki tekist að sanna, að þetta hafi verið venjulegur greiðslueyrir í viðskiptum aðila.

Samkvæmt framansögðu ber að taka kröfu aðaláfrýjanda um riftun hinnar umdeildu greiðslu til greina á grundvelli 1. mgr. 54. gr. gjaldþrotalaga. Þá ber samkvæmt 1. mgr. 62. gr. gjaldþrotalaga að taka endurgreiðslukröfu aðaláfrýjanda til greina með vöxtum eins og krafist er.

Rétt þykir, að gagnáfrýjandi greiði aðaláfrýjanda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, sem þykir hæfilegur samtals 200.000 krónur.

D ó m s o r ð:

Rift er greiðslu á skuld Kaupfélags Vestur-Barðstrendinga við gagnáfrýjanda, Kaupfélag Eyfirðinga, að fjárhæð 1.052.131,60 krónur, sem fram fór 10. ágúst 1987 með afhendingu þriggja skuldabréfa, samtals að höfuðstól 1.096.462 krónur.

Gagnáfrýjandi greiði aðaláfrýjanda, þrotabúi Kaupfélags Vestur-Barðstrendinga, 1.052.131,60 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 10. ágúst 1987 til greiðsludags.

Gagnáfrýjandi greiði aðaláfrýjanda 200.000 krónur í málskostnað samtals í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur bæjarþings Akureyrar 7. febrúar 1990.

Mál þetta, sem dómtekið var 29. janúar sl., hefur þrotabú Kaupfélags Vestur-Barðstrendinga, nnr. 5579-4545, kt. 701280-0329, sem er til gjaldþrotaskiptameðferðar hjá skiptaráðandanum í Barðastrandarsýslu, höfðað hér fyrir dómi með stefnu, út gefinni 9. maí 1988, á hendur Kaupfélagi Eyfirðinga, nnr. 5579-2968, kt. 680169-2769, Hafnarstræti 91-95, Akureyri.

Eru dómkröfur stefnanda þessar:

ðinga, nnr. 5579-2968, kt. 680169-2769, Hafnarstræti 91-95, Akureyri.

1. Að rift verði með dómi greiðslu skuldar, að fjárhæð 1.052.131,60 kr., sem Kaupfélag Vestur-Barðstrendinga, Patreksfirði, innti af hendi til stefnda 10. ágúst 1987 með afhendingu þriggja skuldabréfa, samtals aðhöfuðstól 1.096.462 kr.

2. Að stefnda verði dæmt til þess að endurgreiða stefnanda 1.052.131,60 kr. með [nánar tilgreindum vöxtum].

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi stefnda skv. gjaldskrá LMFÍ og framlögðum málskostnaðarreikningi.

Stefnda krefst sýknu af öllum kröfum stefnanda og málskostnaðar samkv. framlögðum reikningi.

Við munnlegan flutning málsins hafði stefnda uppi ýmsar varakröfur, sem gengu skemmra en aðalkrafan.

Málsatvik eru þessi:

Bú Kaupfélags Vestur-Barðstrendinga, Patreksfirði, var tekið til gjaldþrotaskipta með úrskurði skiptaráðandans í Barðastrandarsýslu 18. nóv. 1987, en félagið hafði með úrskurði sama aðila, upp kveðnum 2. október 1987, fengið heimild til greiðslustöðvunar í þrjá mánuði. Beiðni um heimild til greiðslustöðvunar er dags. 2. okt. 1987 og móttækin þann dag, sem telst frestdagur í þrotabúinu.

Stefnandi kveður fjárhagsörðugleika Kaupfélags V.-Barðstrendinga hafa hafist fyrir alvöru árið 1984, og árið 1985 hafi svo verið komið, að félagið hafi í raun verið gjaldþrota. Fjárhagur félagsins hafi síðan farið sífellt versnandi, svo að verulegu nam, allt til þess dags, er það var tekið til gjaldþrotaskipta.

Meðal kröfuhafa á hendur hinu gjaldþrota félagi var stefnda í máli þessu. Fór stefnda með peningakröfu á hendur Kaupfélagi Vestur-Barðstrendinga. Aðilar gerðu með sér dómsátt um greiðslu skuldarinnar, en Kaupfélag Vestur-Barðstrendinga efndi ekki skyldur sínar skv. dómsáttinni, og hóf

því stefnda skv. sáttinni innheimtu á kröfunum, sem voru að höfuðstól 1.182.061,90 kr. Hinn 10. ágúst 1987 var af hálfu stefnda gert fjárnám í ýmsum eignum Kaupfélags V.-Barðstrendinga. Auk uppskriftar á hinum fjárnumdu munum var bókað, að gerðarþoli lýsti yfir, að hann myndi afhenda gerðarbeiðanda sama dag eða næstu daga tvö skuldabréf, hvort að fjárhæð 400.000 kr., út gefin af Bíldudalshreppi til Kaupfélags Vestur-Barðstrendinga. Ekkert fjárnám var gert í skuldabréfum þessum. Samkomulag varð um, að Kaupfélag V.-Barðstrendinga greiddi hluta af heildarskuldinni með afhendingu tveggja framangreindra skuldabréfa. Félagið efndi það samkomulag með því að senda stefnda þau skuldabréf og til viðbótar eitt skuldabréf, út gefið af Sveini Helgasyni 8.7. 1987, að fjárhæð 300.000 kr. Framangreindum skuldabréfum er þannig lýst, en öll voru þau bundin lánskjaraðvitölu:

<i>Nafn skuldara:</i>	<i>Útgáfudagur skuldabréfs</i>	<i>Grunn- vísitala</i>	<i>Vextir</i>	<i>Höfuðstóll</i>
Bíldudalshreppur,				
nnr. 8537-5326	5.8. 1987	1743	8% upph.	398.231
” ”	5.8.1987	1743	8% upph.	398.231
Sveinn Helgason				
nnr. 8745-9764	8.7. 1987	1487	7%	300.000
		Samtals	höfuðstóll	1.096.462

Framangreind ráðstöfun bréfanna fór fram 10. ágúst 1987, og er ekki um það deilt, að þau hafi farið til greiðslu á peningakröfum stefnda.

Kröfur sínar um riftun á framangreindum greiðslum reisir stefnandi á því, að greiðslan hafi farið fram með óvenjulegum greiðslueyri aðeins tæpum tveimur mánuðum fyrir frestdag í þrotabúinu, og hafi greiðslan alls ekki verið venjuleg eftir atvikum, og sé greiðslan því að mati stefnanda riftanleg.

Þá byggir stefnandi sjálfstætt á því, að stefnda hafi vitað eða mátt vita, að fjárhagur Kaupfélags V.-Barðstrendinga væri með þeim hætti, að gjaldþrot blasti við. Byggir stefnandi á því, að viðtaka stefnda á skuldabréfunum hafi verið með þeim hætti, sem raun ber vitni, og við þær aðstæður, sem um var að ræða, verið ótilhlýðileg, enda hafi umrædd skuldabréf þess vegna ekki verið til ráðstöfunar upp í skuldir annarra kröfuhafa, þegar úrskurður um gjaldþrotaskipti var kveðinn upp. Telur stefnandi öll atvik máls þessa benda til, að huglæg afstaða stefnda hafi verið slík, að riftun megi fara fram á grundvelli huglægra riftunarreglna, en kaupfélagsstjóri stefnda hafi jafnframt verið formaður stjórnar Sambands íslenskra samvinnufélaga og vitað til hlítar, hvernig fjárhagsstaða hins gjaldþrota félags

var á þeim tíma, sem hér um ræðir. Stefnandi kveður endurgreiðslukröfuna umfram allt miðaða við þá auðgun, sem stefnda hafi hlotið við ráðstöfunina, en upplýst sé af hálfu stefnda, að skuldabréfin hafi verið tekin á gengi, sem Landsbanki Íslands hafi miðað við, og hafi það samtals numið 1.052.131,60 kr. Sé það því fjárhæð endurgreiðslukröfu stefnanda. Sé rift á grundvelli huglægra riftunarreglna, sé endurgreiðslukrafa stefnda skaðabótakrafa, og telur stefnandi, að fjárhæð hennar sé hin sama.

Varðandi lagarök kveðst stefnandi reisa kröfu sína um riftun aðallega á 54. gr. laga nr. 6, 1978, sem sé hlutlæg riftunarregla, og ef riftun fari fram á grundvelli hennar, sé endurgreiðslukrafan reist á 62. gr. sömu laga. Stefnandi kveðst jafnframt byggja sjálfstætt á, að riftun eigi að fara fram á grundvelli 61. gr. gjaldþrotalaga nr. 6, 1978, og sé þá endurgreiðslukrafan reist á 63. gr. sömu laga. Þá kveðst stefnandi byggja á því, að fjárnám það, sem um ræðir, hafi verið ólögmætt, enda ekki legið gerðinni til grundvallar skrifleg aðfararbeiðni, svo sem skylt sé samkv. 2. mgr. 3. gr. laga nr. 19, 1987. Geti stefnda því engan rétt byggt á fjárnámsgerðinni sem slíkri, enda eigi það ekki að hafa þýðingu í málinu.

Stefnda kveður Kaupfélag V.-Barðstrendinga hafa greitt inn á skuld sína við stefnda með framangreindum skuldabréfum 10. ágúst 1987. Mótmælir stefnda bæði því, að um óeðlilegan greiðslueyri hafi verið að ræða og að greiðslan hafi ekki verið venjuleg eftir atvikum. Nútímaviðskiptahættir séu þannig, að þótt sá greiðslueyri, er hér sé til umræðu, hafi e.t.v. áður verið talinn óvenjulegur, geti hann ekki talist það nú. Viðskipti með kröfur og skuldabréf séu nú mun algengari og notuð í fjölbreyttari viðskiptum en áður var. Algengt sé, að menn noti kröfur á aðra, skuldabréf og annað til að standa skil á eigin skuldbindingum; t.d. megi hér minna á eðli nýjasta greiðslumátans, þ.e. greiðslukortanna. Þegar viðskiptamaður greiði með greiðslukorti, sé hann þar með í raun að greiða með kröfu á hendur þriðja aðila, þ.e. á hendur greiðslukortafyrirtækinu. Sá, er taki við greiðslu þess, er notar greiðslukortið, fái kröfu á greiðslukortafyrirtækið, en ekki beint á viðskiptamann sinn. Greiðslukortafyrirtækið eigi svo aftur kröfu á hendur viðskiptamanni sínum. Í öðru lagi sé hér um venjulegan greiðslueyri að ræða í viðskiptum kaupfélaganna. Kaupfélögin greiði iðulega skuldir sín á milli með skuldabréfum á hendur þriðja aðila, og hafi það lengi tíðkast; KVB sé hér engin undantekning. Greiðslan sé því venjuleg eftir atvikum miðað við fyrri viðskipti aðilanna og það, er gerist á þessu viðskiptasviði. Hvorugu skilyrði 54. gr. gjaldþrotalaganna sé því fullnægt, og þess vegna beri að hafna kröfu um riftun.

Þá hafnar stefnda algjörlega staðhæfingum stefnanda um, að 61. gr. gjaldþrotalaga eigi við. Því til staðfestu nefnir stefnda eftirfarandi atriði: Í fyrsta lagi hafi hér ekki verið um að ræða ráðstöfun, sem á ótilhlýðilegan

hátt sé kröfuhafa til hagsbóta á kostnað annarra, sbr. 61. gr. gjaldþrotalaganna, enda hafi hér verið um að ræða eðlilegan greiðslutíma, venjulega greiðsluhætti og tilhlýðilegan greiðslueyri, bæði hvað varðar viðskipti almennt og sérstaklega á milli þessara aðila. Í öðru lagi hafi stefnandi hvorki sýnt fram á, að KVB hafi verið ógjaldfært 10.8. 1987 né að viðsemjendur KVB hafi vitað af því, ef svo hafi verið.

Kveðst stefnda styðja kröfur sínar eftirfarandi lagarökum: Sýkna sé reist á 54. gr. laga nr. 6, 1978. Í greininni séu taldar upp nokkrar riftunarástæður, en stefnandi byggir á því, að fyrsta skilyrðinu í greininni sé fullnægt, þ.e., að greiðslueyririnn teljist almennt óvenjulegur í viðskiptum manna. Á hverjum tíma sé það matsatriði, hvað falli undir orðalag greinarinnar um óvenjulegan greiðslueyri. E.t.v. hafi sá greiðslueyri, er notaður var hér, einhvern tíma verið talinn óvenjulegur, en eins og viðskiptaháttum sé hagað nú, teljist hann ekki óvenjulegur. Þess vegna verði að skýra greinina svo, að sá greiðslueyri, er notaður var hér, falli ekki undir óvenjulegan greiðslueyri í skilningi 54. gr. laga nr. 6, 1978. Í lok 1. tl. 54. gr. sé tekið fram, að riftun sé ekki heimil, ef greiðslan hafi virst venjuleg eftir atvikum. Þetta riftunarskilyrði eigi við öll tilvik, sem talin séu upp í greininni. Höfðað sé til viðskiptahátta aðila og þess, er gerist á viðkomandi viðskiptasviði. Ef greiðslan teljist venjuleg með tilliti til fyrri viðskipta aðila, jafnvel þó að greiðslueyri teljist t.d. almennt óvenjulegur, og fyrri riftunarskilyrði þar með fullnægt, sé riftun ekki heimil, því að seinna skilyrðinu sé ekki fullnægt. Þá hafnar stefnda því algjörlega, að skilyrðum 61. gr. laga nr. 6, 1987, til riftunar sé fullnægt.

Ísak Guðmann, aðalgjaldkeri stefnda, hefur komið hér fyrir dóminn svo og vitnin Jón Hallur Pétursson, framkvæmdastjóri Kaupþings Norðurlands hf., Úlfar Hauksson, fjármálastjóri Ístess hf., og Hólmsteinn Hólmsteins-son, framkvæmdastjóri Malar og sands hf. og Strengjasteyppunnar hf.

Ísak Guðmann, aðalgjaldkeri stefnda, kveðst hafa starfað hjá stefnda í 36 ár, og hafi viðskipti stefnda við Kaupfélag V.-Barðstrendinga varað svo lengi sem hann muni. Hafi verið um að ræða sölu á framleiðsluvörum fyrirtækja stefnda til Kaupfélags V.-Barðstrendinga, sem greiddar hafi verið með 45 daga víxlum, samykktum af Kaupfélagi V.-Barðstrendinga.

Ágreiningslaust er, að greiðslur þær, er hér um ræðir, fóru fram 10. ágúst 1987 og því innan sex mánaða frests 1. mgr. 54. gr. gjaldþrotalaga, en frestdagur var 2. október 1987.

Samkvæmt framburði vitna þeirra, er áður eru nefnd, eru nokkur brögð að því, að greiðslur peningaskulda í viðskiptum fyrirtækja fari fram með framsali skuldabréfa og víxla á þriðja mann, þrátt fyrir það að fyrir fram sé ekki um það samið. Á þetta einnig við um viðskipti stefnda við önnur

kaupfélög. Ekki verður þó á það fallist með stefnda, að greiðsluhættir þessir séu svo algengir, að telja meg þá almennt venjulega skv. 1. mgr. 54. gr. laga nr. 6, 1978. Fram er komið, m.a. með framburði Ísaks Guðmanns, aðalgjaldkera stefnda, að 18. júní 1986 greiddi Kaupfélag V.-Barðstrendinga skuld við stefnda með framsali skuldabréfs, út gefnu af Fiskvinnslunni á Bíldudal hf., eftir að stefnda hafi lokað á viðskipti við félagið. Fór greiðsla þessi að hluta til greiðslu á viðskiptaskuld Kaupfélags V.-Barðstrendinga við stefnda, en að hluta til til greiðslu á skuldabréfi, út gefnu af Kaupfélagi V.-Barðstrendinga, sem notað hafði verið til greiðslu á viðskiptaskuldum þess félags við stefnda. Í framhaldi af greiðslu þessari tóku félögin upp viðskipti að nýju.

KVB átti á þessum tíma ekki reiðufé til greiðslu skuldarinnar, en fjárnám í eignum félagsins hafði farið fram.

Þegar til þessa er litið svo og þess, að brögð voru að slíkum viðskiptum stefnda við önnur kaupfélög, þykir mega lita svo á, að „greiðslan hafi virst venjuleg eftir atvikum“ í skilningi 1. mgr. 54. gr. laga nr. 6, 1978. Samkvæmt þessu verður riftunarkrafa stefnanda eigi reist á framangreindri lagagrein.

Fram er komið, að KVB hafi átt í verulegum fjárhagsörðugleikum um árabíl fram að þeim tíma, er greiðsla sú, er mál þetta varðar, fór fram. Hafði félagið m. a. áður verið í vanskilum við stefnda, eins og áður er rakið. Þá hefur stefnandi bent á, að framkvæmdastjóri stefnda hafi á þessum tíma jafnframt verið formaður stjórnar Sambands ísl. samvinnufélaga og þess vegna átt að vera kunnugt um fjárhagsstöðu Kaupfélags V.-Barðstrendinga.

Þrátt fyrir framangreint og m.a. með hliðsjón af því, að fjárnám stefnda í eignum KVB bar árangur, svo og því, að gjaldþrot KVB kom eigi í ljós fyrr en að undangenginni heimild til greiðslustöðvunar samkvæmt 2. kafla laga nr. 6, 1978, þykir gegn mótmælum stefnda ekki sannað, að skilyrði 61. gr. laga nr. 6, 1978, til riftunar séu fyrir hendi.

Samkvæmt framansögðu er þá niðurstaða dómsins sú, að sýkna beri stefnda af kröfum stefnanda í máli þessu. Að virtum málsatvikum þykir rétt, að málskostnaður falli niður.

Freyr Ófeigsson héraðsdómari kvað upp dóm þennan.

D ó m s o r ð:

Stefnda, Kaupfélag Eyfirðinga, á að vera sýknt af kröfum stefnanda, þb. Kaupfélags Vestur-Barðstrendinga, í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.